

hun productieprijzen (3) geruild. "In een op waarden opgebouwd schema", zet Grossmann in zijn werk over "Die Wert- und Preis Transformation" uiteen, "moet in elke afdeeling van het schema een verschillende winstvoet (profitrate) ontstaan. Er bestaat echter in werkelijkheid de tendens van de vereffening van de winstvoet tot gemiddelde winstvoet, wat reeds in het begrip van de productieprijzen ligt besloten. Wil men zoo critiek of bevestiging van de mogelijkheid van realiseering der meerwaarde op het schema baseeren, dan moest het in de eerste plaats in een prijsschema worden veranderd." Zelfs al was het aan Rosa Luxemburg gelukt het bewijs te leveren, dat in het schema van Marx de warenafzet zonder overschot niet mogelijk was, dat met elk jaar een groeiend teveel aan verbruiksartikelen moest ontstaan, wat zou zij dan daarmee hebben bewezen: "Enkel de omstandigheid, dat het 'niet afzetbare overschot' in de verbruiksafdeeling binnen het raam van het waardeschema ontstaat, d.w.z. in de veronderstelling dat de waren tegen hun waarden worden geruild." Maar deze veronderstelling stemt niet overeen met de werkelijkheid. Het aan de analyse van Rosa Luxemburg ten grondslag liggende waardeschema, vertoont in de afzonderlijke takken van productie een verschillende winstvoet, die niet tot een gemiddelde winstvoet wordt vereffend, omdat immers in het schema van de concurrentie wordt afgezien. Wat zeggen dan de gevolgtrekkingen van Rosa Luxemburg voor de werkelijkheid, als zij van een schema worden afgeleid, waaraan voor de werkelijkheid geen beteekenis kan worden gehecht? "Omdat ten gevolge van de concurrentie de verandering van de waarden in productieprijzen en daardoor de herverdeling van de meerwaarde onder de afzonderlijke takken van industrie in het schema plaats vindt, waardoor noodzakelijkerwijs ook een verandering van de tot dusverre geldende evenredigheidsverhoudingen van de afzonderlijke sferen van het schema plaats vindt, daarom is het wel degelijk mogelijk en waarschijnlijk dat een 'overschot in de verbruiksafdeeling' in het waardeschema later in het productieschema verdwijnt en omgekeerd, dat een oorspronkelijk evenwicht in het productieschema in een onevenredigheid verandert." De theoretische verwarring van Rosa Luxemburg illustreert zich het best in het feit, dat zij eenerszijds in de gemiddelde winstvoet de leidende kracht ziet, "die inderdaad elk privaatkapitaal enkel als gedeelte van het maatschappelijk totaal kapitaal behandelt, (in haar "Akkumulation des Kapitals") hem de winst als een, al naar grootte, toekomstig gedeelte van de uit de maatschappij geperste totale meerwaarde zonder inachtneming van het door hem inderdaad bereikte kwantum toewijst", en dat zij nochtans de vraag onderzoekt, of een restloze uitwisseling mogelijk is; en dat aan een schema, dat geen gemiddelde winstvoet kent. Neemt men de gemiddelde winst in aanmerking, dan verliest het onevenredigheidsargument van Rosa Luxemburg elke waarde, omdat de eene afdeeling boven, de andere beneden de waarde verkoopt en het niet afzetbare gedeelte op de basis van de productieprijzen kan verdwijnen.

De accumulatietheorie van Marx is met de daling van de winstvoet identisch. Aan de compensatie van de daling van de winstvoet door de groei van de winstmassa is door de voortdurende accumulatie **dwang**

(3) Onder "productieprijzen" wordt verstaan de kostprijs (het verbruikte constante en variabele kapitaal) vermeerderd met de gemiddelde winst, dat is het product van kostprijs en maatschappelijk gemiddelde winstvoet.

een grens gesteld. Niet door een teveel aan meerwaarde, die zich niet laat realiseeren, maar door een gebrek aan meerwaarde gaat bij Marx het kapitaal te gronde. Rosa Luxemburg zag de gevolgen van het dalen van de winstvoet geheel en al over het hoofd; waardoor zij ook de, van het standpunt van Marx zinloze vraag naar het "doel" van de accumulatie moest stellen. "Men zegt", schrijft zij in haar "Anti-Kritik", "het kapitalisme zal aan het dalen van de winstvoet te gronde gaan..... Deze troost vervliegt helaas door een enkele zin van Marx in rook, en wel door de verwijzing, dat voor groote kapitalen het dalen van de winstvoet door de massa wordt opgewogen. Het heeft dus met de ondergang van het kapitalisme door het dalen van de winstvoet nog wel de tijd, bijvoorbeeld tot aan het uitdooven van de zon." Zij zag over het hoofd, dat deze wel door Marx geschetste werkelijkheid, tegelijkertijd volgens Marx eveneens zijn grenzen heeft, en dat uit het dalen van de winstvoet het dalen van de winstmassa wordt, ja, dat het eerstgenoemde de eerst relatieve en dan absolute daling van de werkelijke winstmassa, gemeten aan de noodzakelijke accumulatie van het kapitaal uitdrukt.

Wel heeft Lenin "het begrijpelijk gevonden", zocals hij het in zijn Marx-biografie uitdrukt, "dat de winstvoet een tendens tot dalen had," en hij duidde aan, "dat Marx deze tendens en een reeks van de haar versluierende, respectievelijk tegenwerkende omstandigheden zou hebben geanalyseerd," maar de geheele beteekenis van deze wet in het systeem van Marx was hem eveneens niet duidelijk, wat eenerszijds zijn aanvaarden van het antwoord van Bauer aan Rosa Luxemburg, en anderszijds de beperking van zijn eigen crisisverklaring tot de onevenredige ontwikkeling van de verschillende takken van industrie, verklaart. En eindelijk ook wel zijn tegenstrijdige opvattingen, die de eene keer aan een onvermijdelijk einde van het kapitalisme geloofden, en een andere keer zeiden, dat er geen absoluut zonder uitwegen zijnde toestanden voor het kapitalisme bestonden. In zijn werken bevinden zich geen overtuigende economische bewijzen van het einde van het kapitalisme en toch tegelijkertijd wel de vaste overtuiging, dat het systeem onvermijdelijk zijn ondergang tegemoet gaat. Dit laat zich daaruit verklaren, dat hij weliswaar niet met Bauer en de sociaal-democratie aan de mogelijkheid van de reformistische overgang van het kapitalisme naar het socialisme geloofde, maar nochtans met Bauer en de sociaal-democratie aannam, dat de omwenteling van het kapitalisme uitsluitend een kwestie van de ontwikkeling van het revolutionaire bewustzijn was, waaronder beiden niets anders verstonden, dan dat de revolutie een vraagstuk van de organisatie en haar leiding was.

Over de vraag van de spontaniteit en de rol van de organisaties.

Wij zagen tot dusverre, dat Rosa Luxemburg er met recht de nadruk op legde, dat voor Marx de accumulatiwet tegelijk de ineenstortingswet van het kapitaal was. Haar bewijsvoering was foutief, de gevolgtrekking evenwel juist. Week zij ook van Marx geheel en al af in de verklaring van de ineenstortingswet, dan erkende zij toch het bestaan daarvan. De argumenten van Lenin tegen de opvatting van Rosa Luxemburg waren steekhoudend, en, zoover als zij gingen, met Marx in overeenstemming. echter ontweek hij de vraag of aan het kapitaal een objectieve grens was gesteld. Zijn eigen leer over de crisis is onvoldoende en inkonsekvent. Zijn juistere theorie leidde niet tot werkelijk revolutionaire gevolgtrekkingen. Zelfs de foutieve bewijsvoering van Rosa Luxemburg bleef nog revolutionair. Want daar komt het op aan: op de bevestiging ~~aan het~~ bewijs van de ineenstortingswet van het kapitalisme.

Lenin, die nog veel dichter bij de sociaal-democratie stond dan Rosa Luxemburg, zag de kapitalistische ineenstorting meer als een bewuste politieke daad, dan als een economische noodzakelijkheid. Of het enkel theoretisch te scheiden, in werkelijkheid onscheidbare economische of politieke moment met betrekking tot de proletarische revolutie overweegt, is geen probleem van de abstracte theorie, maar van de ~~aan~~ oogenblikkelijke concrete situatie, welke ontleding deze vraag moet beantwoorden. Lenin heeft vele van de speculaties van Hilferding over de kapitaalsontwikkeling, die volgens laatstgenoemde naar een soort "Algemeen kartel" streefde, aanvaard. Niet enkel, zoals in het begin, van het burgerlijke karakter van de komende Russische revolutie uitgaande, en zich zoodoende bewust aan zijn burgerlijke verschijnselen en noodzakelijkheden aanpassend, maar later ook belast met het standpunt van Hilferding met betrekking tot de kapitalistisch meer ontwikkelde landen, kwam hij tot zijn overschatting van de "politieke kant" van de proletarische revolutie.

Het was volgens Lenin foutief om aan te nemen (en dit gold voor de internationale toestand), dat wij ons in het tijdperk van de uitsluitende proletarische revolutie zouden bevinden, ja, zulk een tijdperk kan volgens Lenin nooit bestaan. De werkelijke revolutie is voor hem het dialectische overgaan van de burgerlijke naar de proletarische revolutie. De nog actueel gebleven eischen van de burgerlijke revolutie kunnen enkel nog in het raam van de proletarische revolutie verwezenlijkt worden. Deze proletarische revolutie is enkel proletarisch in de leiding, zij omvat alle onderdrukten, die tot bondgenooten van het proletariaat moeten worden: de boeren, de middenstand, de koloniale volken, onderdrukte naties, enz. Deze werkelijke revolutie vindt niet plaats in de eeuw van het imperialisme, dat, door de monopolisatie van de productie ontwikkeld, voor Lenin een "parasitair", een "stagneerend" kapitalisme is, "het laatste stadium van de kapitalistische ontwikkeling", "onmiddellijk voor het uitbreken van de sociale revolutie." Het imperialisme leidt volgens Lenin in zijn desbetreffend werk "bijna" tot de alzijdige vermaatschappelijking van de productie, het sleept om zoo te zeggen de kapitalisten tegen hun wil en bewustzijn in, in een maatschappelijke orde, die een overgang vormt van de volkomen vrijheid van concurrentie naar de volledige vermaatschappelijking."

Het monopolie-kapitalisme heeft, volgens Lenin, de productie rijp gemaakt voor de socialisatie; het komt er enkel nog op aan, de controle over de productie uit de handen van de kapitalisten te nemen en in die van de staat te leggen, en dan ook de distributie naar socialistische grondslagen te regelen. Het geheele probleem van het socialisme is een probleem van de verovering van de politieke macht voor de partij, die dan het socialisme voor de arbeiders zal verwezenlijken. Er bestonden tusschen de sociaal-democratie en Lenin geen verschillen, voor zover het ging om de opbouw van het socialisme en zijn organisatievraagstukken. Er bestond alleen een verschil over de vraag, hoe men tot heerschappij over de productie kon komen; langs parlementaire, of langs revolutionaire weg. Echter het bezit van de politieke macht, de controle over het complete monopolie, vormden in beider opvattingen ook reeds de oplossing van het probleem van de socialistische huishouding. Daarom schrikt Lenin ook niet voor het staatskapitalisme terug, tegen de tegenstanders waarvan hij op de XI^{de} partijdag van de bolsjewiki zegt: "Het staatskapitalisme is dat kapitalisme, dat wij zullen kunnen beperken, en waarvan wij de grenzen zullen kunnen vaststellen; dit staatskapitalisme is met de staat verbonden, en de staat, dat zijn de arbeiders, het verstgevorderde gedeelte van de arbeiders, de Avant-Garde, (voorhoede), dat zijn wij. En het hangt van ons af, hoe dit staatskapitalisme zal zijn." (2)

Waar bij Otto Bauer de proletarische revolutie alleen afhangt van de houding van de klassenbewuste, georganiseerde arbeiders, van hun politieke wil, (wat met een enkele blik op de sociaal-democratische organisaties, die hun leden volkomen beheerschten, praktisch beteekende, dat zij van Otto Bauer en Co afhangen), zoo hangt hier bij Lenin het lot van het staatskapitalisme af van de houding van de partij, die op zijn beurt door die van de bureaucratie wordt bepaald, en de heele geschiedenis is opnieuw de geschiedenis van de edelmoedigheid, onbaatzuchtigheid en dapperheid van een groep menschen, die wordt gevormd uit de alleredelsten in deze deugden.

Maar met zijn instelling op het staatskapitalisme, - dat bij hem door de wil en niet door economische wetten wordt bepaald, hoewel de economische wetten van het staatskapitalisme principieel geen andere zijn dan die van het monopolie-kapitalisme, - was Lenin alleen zichzelf trouw gebleven, want tenslotte was ook voor hem de revolutie afhankelijk van de partij en haar leiding. In overeenstemming met Kautsky, - voor wie het voor de revolutie onvermijdelijk noodzakelijke revolutionaire bewustzijn (dat voor Kautsky niets anders dan ideologie was), enkel van buiten in de massaas kon worden ingebracht, omdat de arbeiders niet in staat waren, het zelfstandig te ontwikkelen, - beweerde ook Lenin, dat de arbeidersklasse niet in staat is, om meer dan een vakvereenigings-

(2) Het is gemakkelijk om deze volgorde eens nader te beschouwen:..... de staat, dat zijn de arbeiders.....(eerste beperking:) het verstgevorderde gedeelte.....(tweede beperking:) de "Avant-Garde",.....(laatste beperking:) dat zijn wij; d.w.z. de bolsjewiki, die op hun beurt weer zooveel rangen vormen, dat Lenin tenslotte, zooals eens die Fransche koning, kon zeggen: "De staat, - dat ben ik!"

en sociaal-reformistisch bewustzijn te ontwikkelen; maar dat het revolutionaire bewustzijn, door de intellectueelen tot de arbeiders wordt gebracht. Zijn geschrift "Wat doen?" is enkel gewijd aan het bewijs, dat de arbeiders nooit het politieke bewustzijn in voldoende mate kunnen ontwikkelen, wat de noodzakelijkheid van de partij en van haar leiding door de intellectueelen moet verklaren. Het socialisme had daarmee opnieuw opgehouden, het "werij van de arbeidersklasse" te zijn, zooals Marx het beschouwde, het socialisme hing nu van de revolutionaire ideologie der bourgeoisie af, en zonder twijfel volgt de religieuze "Marxist" J. Middleton Murry tegenwoordig alleen het spoor van Kautsky en Lenin, als voor hem, zooals hij onlangs in een boek zeide, "bij wijze van consequentie het geheele socialisme in wezen een beweging van bekeerde bourgeois is."

Zeker staat Lenin op marxistische grondslag, als hij beweert, dat de arbeidersklasse buiten staat is, een "politiek bewustzijn" te ontwikkelen. In zijn polemiek tegen Arnold Ruge, die het gebrek aan politiek inzicht zoozeer beklagde, en dit gebrek niet begreep, omdat de bestaande ellende dit bewustzijn toch had moeten ontwikkelen, zei Marx in zijn Kantteekeningen bij het artikel van Ruge: "De koning van Pruisen en de sociale hervorming"; dat het verkeerd was om aan te nemen, dat sociale ellende politiek begrip met zich mede brengt, veeleer was het omgekeerde het geval, namelijk dat de maatschappelijke welstand een politiek bewustzijn verwekt, omdat dit een geestelijke kwaliteit is, die aan diegenen wordt gegeven, die het goed gaat. Maar Lenin heeft met Marx niets meer te maken, maar daalt tot burgerlijk revolutionair a la Ruge af, als hij zich een proletarische revolutie zonder dit intellect-bewustzijn niet kan voorstellen, en de geheele revolutie tot een probleem van het bewuste ingrijpen van de "wetenden" of der "beroeps-revolutionairen" van Lenin maakt. Tegen deze Ruge-Lenin zei Marx: "Waar politieke partijen zijn, vindt elk de oorzaak van alle kwaad daarin, dat in hun plaats de tegenstander zich aan het staatsroer bevindt. Zelfs de radicale en revolutionaire politici zoeken de oorzaak van het kwaad niet in het wezen van de staat, maar in een bepaalde staatsvorm, waarvoor zij een andere staatsvorm in de plaats willen stellen." Ja, vaart hij in schitterende uiteenzettingen voort; naarmate meer politiek inzicht aanwezig is, des te meer verspilt het proletariaat zijn kracht in nuttelooze, ondoelmatige strijd, omdat het "politieke inzicht" zijn veel juistere klasse-instincten versluiert, en het blind maakt voor zijn werkelijke maatschappelijke vraagstukken. Wie, volgens Marx, te veel bouwt op de "politieke kern (Seele)" van de revolutie, die streeft ook slechts naar een toestand, die met deze "politieke kern" overeenstemt, ten koste der samenleving. Maar naar meer dan naar een wisseling in de heerschappij over de productiemiddelen had ook Lenin niet gestreefd, want dit scheen hem voor het socialisme voldoende te zijn. Vandaar ook de te zware nadruk, die hij legde op het subjectieve, politieke moment, waardoor hij ook het organiseeren van het socialisme tot een politieke daad liet worden, terwijl er weliswaar volgens Marx zonder revolutie geen socialisme tot stand komt, en deze revolutie de politieke daad van het proletariaat is, die het proletariaat echter slechts in zoverre noodig heeft, als het moet vernietigen. Waar het echter begint het socialisme te vormen, en zijn "ware aard (Seele)" naar voren komt, daar werpt het zijn politiek omhulsel af.

De burgerlijke elementen in de gedachtenwereld van Lenin, die ten eerste het einde van het kapitalisme van bepaalde, niet noodzakelijk aanwezige politieke voorwaarden afhankelijk maakten, die verder beweerden, dat de groeiende monopolisatie identiek was met de vermaatschappelijking van de productie, die het geheele socialisme van de overname van het monopolie door de staat en de vervanging van een oude bureaucratie door een nieuwe afhankelijk maakten, en voor wie de revolutie afdaalde tot een wedstrijd tusschen de revolutionairen en de bourgeoisie om de massaas voor zich te winnen; een dergelijke instelling moest het revolutionaire element van de spontane massale bewegingen met hun geweld en doelbewustheid verkleinen, om de eigen rol, het tot ideologie versterkte socialistische bewustzijn, overeenkomstig te kunnen overdrijven.

Wel kan Lenin het element van de spontaniteit niet ontkennen, maar het is voor hem "in de grond der zaak niets anders, dan de kiem van het bewustzijn" dat dan in de organisatie tot bloei geraakt, en eerst dan werkelijk revolutionair, want volkomen bewust is. Voor de overwinning van het socialisme is het spontane ontwaken van de massa niet voldoende, ja, dit "spontane ontwaken van de massaas maakt de organisaties niet minder, maar meer noodzakelijk." De fout van de spontaniteitsopvatting bestaat volgens Lenin daarin, "dat zij de rol van het bewustzijn verkleint en zich uitspreekt tegen een sterke leiding, maar deze leiding is voor de socialistische overwinning onvermijdelijk". De zwakten van de organisatie en zijn leiding zijn voor hem zonder meer de zwakten van de arbeidersbeweging. De strijd moet worden georganiseerd, de organisatie moet in plan worden uitgewerkt; alles hangt van haar en van de juiste leiding af. Zij moet invloed hebben op de massaas, deze invloed telt meer dan de massaas zelf. Het is hem onverschillig waar en hoe de massaas zijn georganiseerd, volgens raden of vakverenigingen. De hoofdzaak is, dat zij door de bolsjewiki worden geleid.

Deze dingen ziet Rosa Luxemburg geheel anders dan Lenin. Zij verwisselt het revolutionaire bewustzijn niet met het intellectueele bewustzijn van de beroepsrevolutionairen van Lenin, maar voor haar is het ~~bewustzijn van de daad~~ het uit de dwang der noodzakelijkheden opgroeiende bewustzijn van de daad van de massaas zelf. De massaas handelen volgens haar revolutionair, omdat zij niet anders kunnen handelen en omdat zij moeten handelen. Het marxisme is voor haar niet alleen ideologie, die zich in de organisatie kristalliseert, maar het levende strijdende proletariaat, dat het marxisme tot daad verheft, niet omdat het wil, maar omdat het moet. Zijn de massaas voor Lenin alleen het materiaal, waarmee bewuste revolutionairen werken, bij Rosa Luxemburg komen de bewuste revolutionairen niet enkel voort uit het groeiend begrijpen, maar nog meer uit de daadwerkelijke revolutionair handelende massa. Niet alleen, dat zij het leggen van een te zware nadruk op de rol van de organisatie en zijn leiding principieel verwerpt, zij bewijst uit de ervaring, dat het (zoals zij het in haar brochure over de "Massa-staking" zoo uitstekend uitdrukte), ontzettend moeilijk is om tijdens een revolutionaire opstand uit te rekenen en te berekenen welke omstandigheden tot uitbarstingen voeren en welke niet. Geen beslissend orgaan is werkelijk daartoe in staat. Een beperkt, mechanisch denkend brein mag niet in staat zijn om zich een actie der arbeidersklasse voor te stellen die geen product der organisatie is, maar de